گوتی: بۆ دەبێ نائیب لە پژدەر بە قسەی بابەکراغا نامزەد بکرێ؟ با حکومەت لێ بگەڕێ ئەو خەڵقە هێزی خۆی تاقی بکاتەوە لە دەرچوواندنی نائیب، ئیتر کێ دەبێ بابێ. نووری سەعید ئەو دەمە جەوابی خۆشی دایەوە بە مەحمووداغا کە ئیتر لە هەڵبژاردنی داهاتوودا گلەیی نامێنێ. وەها ڕێئک کەوت ئەو هەڵبژاردنە منی لە کۆیێ تێدا بووم بە نائیب، لە پژدەر نائیب بە (قورعە) دەست نیشان کرا. ئەوانەی چاویان لێ بوو لە تایەفەکان ناویان نووسرا و خرانە توورەکەوە، کە ناو ڕاکێشرا عومەری خدری حاجیاغا، کە برازای مەحمووداغا بوو، ناوی دەرچوو. هەر دەڵێی بەڵێنەکەی نووری سەعید بەو شێوەیە هاتە دی لە نەهێشتنی هۆی گلەیی. ئەم (نائیبی بە تورەکە) بەینێک لە بژدەر بوو بە مەداری نوکتە، دەتدیت لە قساندا یەکێک دەیگوت، ڕقم هەڵستێنن ئەو جارەی خۆ دە توورەکێ داوێم.

٤- تایەفە و بەرەبابەکانی میراودەلی: ئەمانە سەرجەمیان هەشت تایەفە بوون لە حەمەداغای باوکی مەحمووداغا دەگەنەوە یەک. لە هەموویان قسەڕۆیشتووتر تایەفەی سەلیماغا (باوکی بابەکراغا) و تایەفەی مەحمووداغا بوون. سەلیماغا نەوەی حەمەداغایە باوکی زوو مردووە ئەو جێگای گرتۆتەوە و بە سەرۆکی تایەفە داندراوە. لە موناسەبەی ناوی سەلیماغا کورتە باسێکی خۆشکەڵە جێی دەبێتەوە، ئەویشم لە عەولاغای پژدەری وەرگرتووە خۆیشی لە حاجی ڕەسواغای بیستووە گوتبووی:

لە دەوری سەلیامغادا پیاوماقووڵی دێی بێناسە (نشیمەنی حاجی ڕەسواغا خۆی) فەقێ ئەحمەد ناوێک بووە لەقەبی (کدوولە ڕەق) ی پێوە بووە. ئەو فەقێ ئەحمەدە ویستوویەتی سەلیماغا لە براگەورەیی بیەخێت، تومەز ئەوسا براگەورەیی بە قسە و خوایيشتی مەجلیسی پیاوماقوولان بووە. ڕێکەوت وەها دەبێ شێخ ڕەزای تاڵەبانی دەچێتە بێناسە، حاجی ڕەسواغا لە ماڵ نابێ، شێخ ڕەزا دەڵێ قەیدە نییە لە فەقێ ئەحمەد مێوان دەبم. وا دیارە خزمەتێکی باشی لێ نابینێ. سبەینێ شێخ ڕەزا دەگەڕێتەوە بۆ قەلادزە کاغەزێک بۆ سەلیماغا دەنووسێ:

ماقووڵی «بەهێ ناسە» لەقەب کوولەکەیی ڕەق
وا لازمە هەر لێی دەی و هەر بیدەیە بەر شەق
چۆن دەکرێ بە تۆ عەزل و نەصب مامە کدوولە
ناکەس بەچە بێشەرم و حەیا ... ئەبلەق
گەر طەبحی سەلیمت هەیە ئاغا تۆ سەلیمی
مێخێکی وەهای تێبرە هەر توند و نەبێ لەق

نیوە بەیتی یەکەم وشەی «کوولەکە ڕەق» ی تێدا هاتبوو، لەنگی کردبوو، دیارە شێخ ڕەزا شیعری لەنگ ناڵێ من «کوولەکەیی ڕەق» م کردە پارسەنگ. فەقێ ئەحمەد خەبەرەکیە دەگاتێ لەگەڵ حاجیاغا سۆراغی شێخ ڕەزا دەکات لە قەلادزەی دەبینێتەوە، چەندی تەکلیفی لێ دەکا شیعرەکەی وەرگرێتەوە شێخ ڕەزا دەڵێ حیسابت دەرچوو تازە بووە تەئریخ.

براگەورەی تایەفەی مەحمووداغا هەتا ساڵی ١٩٤٦ عەباساغا بوو، لەو ساڵەدا مرد. حاجی ڕەسووڵاغا (غەیری حاجی ڕەسواغای بێناسە) برا گەورەی تەمەن بوو بەڵام هەر ڕیشسپیەتی دەکرد.

دوای عەباساغا، بۆ ماوەیەکی کورت حەمەداغای کوڕی عەباساغا بوو بە براگەورە هەرچەند مەحموودی عەباساغا لەو گەورەتر بوو، بەهەرحاڵ زۆری نەبرد مەحمووداغای حاجی ڕەسووڵاغا (حاجیاغایان پێ دەگوت) بووە بەرپرسی کاروباری تایەفەکە. بابەکراغا لەبەر تەمەنی و لەبەر کەسایەتی تا ڕادەیێک لەو سنوورەی زەرەر نەبەخشێ بە غەیر، بە براگەورە دەزاندرا.

مناسبی جێگەیە لێرەدا حیکایەتۆکەیەکی کورتیلەی خۆشمەزە بیێتە خەمڕەوێنەوە و ڕوونکەرەوەی حاڵ و باری ئەوسای پژدەریش: خدراغای حاجی ڕەسووڵاغا تابلێی قسەخۆش و بەتام بوو هەرچەندە لە خۆیشی حاڵی نەبوو. بابەکراغا خەزووری بوو بێ ئەوەی پێوەندییەکەیان تەئسیری هەبێ لە مەسەلەی تایفەگەری. ڕۆژێکیان خدراغا سەردانی بابەکراغا دەکا لە دێیەکەی گردەسپیان. خدراغا لە حکومەت دەبزرکینێ و ناڕەزایی لە وەزع و حاڵی پژدەر دەردەبڕێ. بابەکراغا دەڵێ خدر دادەی هەندێکم لەو قسانە بۆبکە خەریکە دڵم دەتۆقێ. خدراغا پێی دەڵێتەوە: دەترسێم سبەینێ هەموو قسەکانم لە کۆشی قایمقام بکەی. بابەکراغا دەڵێ: توخوا خدر ئەمنت هێندە پێ بێناموسە؟ خدراغا بە ڕاشکاوی دەڵێ: بابەکراغا ئەتۆ بە تەنیا لە پژدەرێدا نامووست بۆچییە؟. هەزار ڕەحمەتیان لێ بێ...

ئەم دوو تایەفەیە هەمیشە خەریک بوون گرەو لە یەکدی ببەنەوە، زۆر جاران ئاغای خوێریلە لەو بەینەدا سوودی دەدیت و بە ڕەغبەت دەکەوتەوە. ئەم تایەفەگەرییە و خۆ خەریک کردن بە خۆ تەیار کردن و ناحەز ڕووتاندنەوە و حکومەت بۆ خۆ ڕاکێشان و دۆست پەیدا کردن، وێڕای ڕاگرتنی سیاسەتی هەموو پژدەر لە ئاست جیرانەکانی کە هەمیشە لەگەڵیاندا پێک کەوتنەوەیان دەبوو، ئائەم وەزعە وەهای کردبوو پژدەر هۆش و گۆشێکی دنیایی تێبگەڕێ کە لە عەشیرەتی دیکە دەرنەدەکەوت. (لە پەنجاکاندا من دەمگوت کە لە پژدەر دابەزیت هەتا عەلیاغای حاجی ئەحمەداغای هەولێر تووشی پیاوی سیاسیی ژیر نایەیت). گەلێک لە نۆکەرە پێشخزمەتەکانیان پتر شارەزای بەرژەوەندی عەشیرەتی و حکومەتی بوون لە براگەورەی عەشیرەتێکی دیکە. شێخ حەسەن هەر لەو سەفەرەمدا پێی گوتم: پژدەر بەو حاڵ و باری تێیدایە دەڵێی مەکتەبی سیاسەتە. قسەکەشی هەتا بڵێی لە جێی خۆیدا بوو.

ئەم چوار کاریگەرە، شەلەگە و چاویلکەی جۆراوجۆریان لێ دەبۆوە تێیان دەکردەوە وەک ئەوەی کە گوتت (حکومەت) یەکسەر لەو ڕۆژگارانەدا بیرت بۆ لای بریتانیا دەچۆوە کە خاوەنی دەسەڵاتی بنەڕەتی بوو لە وڵات، شەریکەی نەوتی کەرکووکت بە بیردا دەهات کە خاوەن قسە بوو لە هەموو وەزعی کوردستان. بە نموونە دەڵێم لە پەنجاکاندا کە زەعیم روکن عومەر عەلی موتەسەڕیفی سلێمانی دەسەڵاتێکی بێئەندازەی پێ درا بوو، لای شێخ حسێنی حاجی سەید درکاندبووی بەتەمایە سەرۆکێکی عەشیرەتی ئەوسا سەرکوت بکات (ئەم سەرۆکی ساردایی هەبوو لەگەڵ شێخ حسێن)، شێخ حسێن پێی گوتبوو پاشا پێت ناکرێ... موتەسەڕیف پێی گوتبوو چۆن پێم ناکرێ، حەبسی دەکەم، چاوی دەردەهێنم. شێخ حسێن گوتبووی ئەم دنیایە لە تۆ دەسەڵاتدارتری تێدایە رێت نادات. گوتبوویەوە یەک حەفتە چاوەڕوان بە بزانە چ دەکەم. ئەشەسوبیللا هیچی پێ نەکرا.

ئەو ئاغایەی سەرۆک عەشیرەت، وەک دەزانم، پیاوی شەریکەی نەوت نەبوو بەڵام ئینگلیزەکان لەنگەریان لە بەینی عەشیرەتەکان شۆیاندا و لە بەینی حکومەتی مەحەللی و عەشیرەتەکاندا ڕادەگرت،

یەکجار بە درەنگەوە ڕێیان دەدا شیرازەی باری گشتی بە لێدانی دەسەڵاتێکی بەرهەست ببەزێ. لە پاکانەی ئەو سەرۆک عەشیرەتە دەڵێم، دوای بەرپا بوونی شۆڕشی تەمووز، بۆ تۆژینەوە لە بارەی پێوەندی ئەوەوە بە حکومەت چوومە لای مەرحووم ڕەفعەت حاجی سرِری کە بەینێک لە سەرەتاکانی شۆڕشدا مدیری ئیستیخبارات بوو، دڵنیای کردم کە کابرا چ ناوێکی نییە لە سجلاتی حکومەت.

لەو سەفەرەدا بۆ من کەلێنی فەقێ وەسمان کە لەمەو پێش ساڵەها وەکیل و تەرخانی ماڵی حاجی سەید بوو، زۆر دیار بوو، شەند ساڵێک بوو مردبوو. کوڕە گەورەکەی، مەحەمەد، ٦–٧ ساڵی بوو، کوڕی ناز بوو، هەر کە پێگەییشێ هەموو ماڵی باوکی بەتلاند. دواتر هۆشی هاتەوە سەر و خۆی گرتەوە. کوڕە گچکەی ساوا بوو، دواتر لە پەنجاکاندا دیتم و ناسیم و خوشم ویست. فەقێ بابەکر کاری ڕاست بێ، هەزار جاران دامەی دۆڕاندوومێ. خاڵی هەردوویان حەسەنی خانمێ هەر لای شێخ حەسەن و یەکەپیاو لە ڕیزی خزمانی بوو. هەتا ١٩٨٥ ژیا، بەر لە مەرگی بە خسووسی چوومە سەردانی لە قەڵادزە.

وام لەبیرە، مایسی ١٩٤٠ بوو، کاری ناچاری سەفەرێکی کورتیلەی بیتوێن و ڕانیەی پێ کردم. مالیەی ڕانیە زەوی و بەراوی قەسرۆک و گەلی گۆڵانی جەلیزادانی دانابوو بە (امیریە) و لەبری تەخمینی داهات و بەشی حکومەت ١٦ دیناری لە بەرپرسی ئەو مڵکانە وەرگرتبوو کە وەکیلی ئێمە بوو. ئەو بەرپرسە بلْباس بوو، وا پێ دەچێ لەگەڵ مدیری ماڵ کاکە و برالەیان کردبوو کە مڵکەکە بە تەخمین ببێتە حکومەتی و ئێمەی لێ بتەکێینەوە و بۆ ئەو ساغ بێتەوە. لە خزمەت مامم، شێخ نووری، من سوارەی کوێخا محەمەد و حەسەنی مام فەتاحی پێبازۆک پاش نیوەڕۆ بوو لە کۆیە بەڕێ کەوتین. لە کانی کەندی سەر بە چنارۆک لامان ماڵی کوێخاژن – ئایشە ناو، کە لە جێی براگەورەی ئەو چەند ماڵە بلْباسە بوو، لەوێ دەژیان، بێوەژنی کوێخا خدری هورمزیار بوو کە لە باسی حەمەدی ڕەشدا ناوی هات و دوای هاتنە دەری لە حەبسخانە بە چەند مانگێک مرد. ڕۆژەکە لە سەرەتادا زۆر ساف و بەهارەکەی دەتگوت بەهەشتە، بەڵام هەوری کۆکردەوە و گرمە و چەخماخەیێکی دەهاویشت. کەوتینە ڕێ بەرەو قەسرۆک. لەو ڕێگایە بێنووایەدا دەرۆییشتین ئاسمان کردییە شەڕە بروسکەیێکی ئەوتۆ نە قەتم دیتبوو نە قەتیش دیتمەوە. لە ماوەی ٤–٥ دەقیقەدا نۆ بروسکەی داهێنایەوە دەوروپشتمان، لەوانەی بەهۆی نزیکییەوە بڵێسە و گرمەی وێکڕا دێن. دنیای دەلەرزاند و گرد و تەپۆڵکەی ئەو ناوەی سوور هەڵدەگێڕا هەرشەند ڕۆژەکەی جارێ زۆر بە تین و ڕووناک بوو. وڵاغەکان دەلەرزین، دیار بوو ترسی مردنیان لێ بوو. مامم لەبەر خۆیەوە دەستی کرد بە خوێندن، ڕەنگە یاسینی خوێندبێ. ڕاستییەکەی چ ئومێدێکی ئەوتۆمان بە خۆمان نەمابوو. لە هەر یەک دەقیقەدا دوو بروسکەی هەرە هەرە زراوڕژێن دادەهاتە تەپۆلکەی دەورمان. کاتێک دایڕژاندە تەرزەی دانە زلی شاش و بێش، بەڵام نێرینەی هەورەکە بەسەر ئێمە تێنەپەڕی، بەولامانەوە وڵاتی بە تەرزە سپی کرد. هۆبە ماڵێکی بلْباس، وا بزانم هی حاجی ڕەسوو، بە بن گردی کەندی سوارە–وە هەڵیان دابوو، خۆمانمان بۆ ئەوێ هەڵکوتا. خێرا جلەوی وڵاغانیای گرت و چووینە ژێر تاوڵە زلەی مێوانان. هەر ئێمە دابەزین هەور و تەرزە و بروسکە و قیامەت بەسەر چوو. دوای چەند دەقیقەیێک بەڕێ کەوتین.

«کەندی سوارە» ی ناوبراو لە ڕووداوێکەوە ئەو شۆرەتەی وەرگرتووە: سوارێکی ڕاوکەر لە پشت

گردەکە کەروێشک هەڵ دەستێنێ و تاژی تێ بەردەدات و بە تاژییەوە تەقڵەکوت بۆ سەرووی گردەکە بە دوا کەروێشکەوە تێ دەکەن. لەبەر مەشغەڵەت و بەهۆی ئەوەوە کە سەرووی گردەکە لە زاهیردا بۆ چاوی بە پەلە وەها دیاردەدا کە دەوامەی هەیە تومەز لەگەڵ هەڵەتی بەولای خۆیەوە تێک دەگرێن و یەک پارچە حیساب دەکرێن ئیتر کاتێک لەپڕ دەگەنە ڕۆخی گردەکە کەروێشک و تاژی و سوار وەکوو مەل بە هەواوە سەرەژێری بن گردەکە دەبن و هەر چوار ڕوحلەبەر تێدا دەچن. بەرزاییەکەی سی – چل مەترێک دەبێ.

لە قەسرۆک لای ئامیر مەخفەر – ناوی حەماغا بووکورێکی بە خۆدا ڕاپەرموو بوو، دەیزانی قەدری خەڵک بگرێ – دابەزین. خەڵقی قەسرۆک بە براگەورەیانەوە – وەکیلەکەمان – هاتن بۆ بەخێر هێنانمان. مامم تێی گەیاندن بۆچی دەچینە ڕانیە. پەلەیان کرد شەو لایان بمێنینەوە بەڵام نیازمان مەلا عەلی کانی ماران بوو کە تازە (وا بزانم) خێزانی مردبوو هەر دەبوو بچینە پرسەی. ئەو شەوە لای بووین، چەندی کردمان ڕێی نەدا لەسەربان بنووین بە نامەی ساردایی‌یێکی لەگەڵ سەرخمەدا هەبوو [سەرخمە نشیمەنی سواراغای سەرەک عەشیرەتی بلّباس بوو]. ئەو شەوە من هەتا سبەینێ لەبەر کێچ نەنووستم. چی پلاو و گۆشت و مەحەلەبی خواردبووم مامە کێچ پێی بژاردمەوە. سوارە و حەسەن دوای سەعات دوو و سێ بابەڕۆیان لێ هەڵستا. سبەینێ پاش بەرچایی‌یێکی بەگزادانە دوعاخوازیمان کرد. لە ڕانیە یەکسەر چووینە لای قایمقام، مامۆستای کوردی مەرد، ئیسماعیل حەقی شاوێس گەلێکی بەخێر هێنایین. مامم ئەوراق و سەنەداتی پێویستی نیشان دا دەرحاڵ چووە دڵییەوە کە حکومەت ناحەقە. بێ سێودوو لاغەزی بۆ هەولێر نووسی کە کاغەزی پێشووتر لەغوو بکەن و پارەکەش بنێرنەوە بۆ ڕانیە هەتا پێمانی بداتەوە. گوتی چەند ڕۆژێک لەم ناوە خۆتان بخافڵێنن یا ئیشەکە بنەبڕ دەبێت. شەو چووینە ماڵی خاڵە خدرم لە سەیداوە، ئەو شەوەش هەتا دوای مەلا بانگ دان لەبەر کێچ نەنووستم گوتم جێگەیێکم لە دەرەوە بۆ ساز دەن سارده سارد نییە هیچ. هەتا ڕۆژهەڵات نووستم. چەند ڕۆژێکمان لای خاڵم و لای شێخ حسێن ڕابوارد، وەڵامی هەولێر هاتەوە، پارەکەیان بە خۆمان دایەوە کە خاوەن موڵک ناسراین. کابرای وەکیل ئەو پارەیەی لە کیس چوو ئەگەر خیانەتی نەبایە خۆی وەری دەگرتەوە، ڕووی نەبوو قسە بکات.

هاوینی ١٩٤٠ ئەڵمانیا هێرشی چاوەڕوان کراوی هێنا بۆ سەر فرەنسە و بەلچیکا. دەت گوت ئاگر و پووشە بێ وەستان ئەو دنیایە پان و بەرینەی دابووە بەر خۆی، گەشت و گەڕانی تێدا دەکرد. خەتە مەشوورەکەی ماجینۆ کە لە سنووری سویسرە هەتا سنووری بەلچیکا بە قەڵغانی فرەنسە بەرانبەر ئەڵمانیا حیساب دەکرا بایی فلسێک دەوری نەدیت ئەوە نەبێ کە نیو ملیۆن عەسکەر و جبەخانەی بایی کائیناتی لە ناو خۆیدا حەبس کردبوو بێ ئەوەی تەقە لە تۆپ و تفەنگیانەوە بێت. عەسکەرییەکانی ڕۆژاوای دیمۆکرات بە هۆشی ١٩١٤ دەژیان کە پیادەی خەندەق نشین نیرگەی سپا بێت و تانک و زرەلیش بەو هەموو چەرخانەی پێیانەوە و لە بنەڕەتدا بۆ بزووتن دروست کراون بە وەستاوی خزمەتکاری پیادە بن. لەشکری نۆیەمی فرەنسە بە ڕابەرایەتی جەنەراڵ کۆراپ (کۆرا– دەخوێندرێتەوە) وەکوو مێگەلی مەڕ لە بن پێیان چوو. وەک چەقۆیێکی لە هەناوی شووتی بگێرێت، سەرە ڕمەکانی سپای هێتلەریش چوونە هەناوی بەلچیکا و فرەنسە. لە کۆتایی‌ی خەتی ماجینۆوە کە دۆڵی (سۆم)ی بەلچیکا دەست پێ دەکات تانکەکانی فرقە مەشوورەکانی (پانزەر)ی ئەڵمانیا بە سەرکردایەتیی جەنەڕاڵ

گودەریان وەکوو مەقەس چەرمی پشتی فرەنسایان هەڵبڕییەوە هەتا هێندێکیان لە ماوەی زێدە کورتدا گەییشتنە زریەی مانش. فرقەی جەنەڕاڵ ڕۆمیل کە ٢٣٠ تانکێکی هەبوو هەتا لەو گەشتە بۆوە پتر لە ٥٠٠ تانکی فرەنسەی تێک شکاند و بە پاتاڵیشی گرت. چونکە بە دڵ یەکجار هەستیاری ئەو شەڕە بووم هەم سەرنجم لێی گرتووە و لێی دەگرت هەم ئەوەندەی پێم کرابێ کتێبم لەسەر خوێندۆتەوە. دەریا دەریای لەسەر نووسراوە کە هێند زۆرن هێماشیان بۆ ناکرێ، من بە ئیزنی خوێنەر تەنها لە سێ خاڵی مەیلەو نابەرچاوەوە بۆی دەچمەوە، خاڵی یەکەم ئەوەیە کە لیدل هارت پسپۆڕی عەسکەری ئینگلیز بە تایبەتی دۆڵی (سۆم) گەڕا و گوتارێکی لەسەر بڵاو کردەوە تێیدا دەنووسێ کە ئەم دۆڵە بە پێچەوانەی باوەڕی پیاوە عەسکەرییەکانی ڕۆژاوا ناتوانێ فیرقە تانکی نوێ بوەستێنێ و هەرگیز ناشێ بە درێژەی خەتی ماجینۆ لە قەڵەم بدرێ. ئەم گوتارە گودەریانی ئەڵمان دەیخوێنێتەوە باوەڕی پێ دەکات و لە ڕێکەوتدا هێتلەر دەبینێ و بیروڕای خۆی بۆ ڕوون دەکاتەوە. هێتلەر قسەکانی دەچێتە دڵەوە. گودەریان بوو بە قوماندانی هەموو هێزی پانزەر کە لە سۆمەوە تێی کرد. خاڵی دووەم ئەوەیە، کۆلۆنێلێکی فرەنسەیی کتێبێکی لەسەر شەڕی فرەنسەی ١٩٤٠ دانا، بۆت باس دەکات چۆن ئەو شەڕە بەر لە دەست پێ کردنی دۆڕا بوو. لە شوێنێکی کتێبەکەیدا بەو پەڕی ئاشکراییەوە دەڵێ:

The French army was outmaneuvered, outgeneralled, outfaught واتاکەی، هەرچەند بە کوردی زەحمەتە لێ بدرێتەوە دیسانەوە نزیکە لەمە: سپای فرەنسە مناوەرە بەدەر بوو، قیادە بەدەر بوو، شەڕ بەدەر بوو. واتە لە مناوەرە و لە قیادە و لە سەرجەمی شەڕ سڕابۆوە. کابرا لە بری دەربڕینی ئەو ڕاستییانە پاداشی بریتی بوو لە تەرفیع نەکردن بۆ جەنەڕالی. عەقڵێکی تەرفیعی بەو نەکرد ئەگەر لە شەڕێکی دیکە قائید بێ سەر لە نوێ بۆ فرەنسەی دەدۆڕێنێ. خاڵی سێیەم ئەوەیە، مارشاڵ پێتان، قارەمانی شەڕی ١٩١٤، لەو هودنەی لەگەڵ ئەڵمانیادا کردی و دوای شەڕ لێیان کرد بە هۆی خیانەت، بێ پێچ و پەنا لەو ڕۆژەدا تاکێکی هەرە دڵسۆزی میللەتەکەی بوو. سپا و گەلی فرەنسە وەک مردوو پەک کەوتە بوون، لەشکری ئینگلیز بێچەک گەڕاوەتەوە بۆ بەریتانیا تێکڕای ئەورووپای ڕۆژهەڵات بە چۆکدا هاتووە، بە حاڵ پارووی بۆ قووت دەدرێ، لەشکری ئەڵمانیا پێوەیە هەموو فرەنسە دەپێچێتەوە، ئیتالیا بە نوێیی خەنجەرێکی لە پەلاسۆی فرەنسە کوتاوە، کەس نییە نە چەکدار نە بێچەک ئەوەندە هۆش و ئیرادەی مابێ شەڕ و ئاشتی بەیەکدی بگرێ ئا لەو ڕۆژە ڕەشەدا (پێتان) هەموو ناو و شۆڕەت و قارەمانەتیی خۆی کردە دروشمێک بەسەر داروەکازی شەخسیەتی خۆیەوە بە ئالای گێڕا و هودنەیێکی لەژێر سێبەریدا کرد، کردی بەو خەستەخانەیەی نیوە مردووی تێدا چارەسەر دەکرێ یاخود ئەو کەڵەکەی نامەلەوانی پێ لە ئاو ڕزگار دەکرێ یاخود ئەو پەردەیەی بە دەوری ڕووتەی عەوڕەت دەرکەتووەوە دەگیرێتەوە. نەک هەر ئەوەندە، پتر لە نیوەی فرەنسە ڕزگار بوو لە داگیر کردن بەوەشدا ڕێی هەناسە هەڵێنانی گەلی فرەنسە بە ڕەهایی مایەوە. خەباتگێڕانی بزووتنەوەی نهێنی دژی ئەڵمانیا کە سەغڵەت دەبوون خۆیان دەگەیاندە بەشی داگیرنەکراو و ڕزگار دەبوون ئنجا ئەگەر پێتان خائین بایە چۆن دەشیا هانا و پەنا بۆ خائین بەرن؟ دۆگۆل چەندی کردی لە هەوەڵەوە کەسی بە دوادا نەچوو، هەرچی هێزی سپای فەرەنسە هەبوو لە دەرەوەی فرەنسە گوێی بۆ حکومەتی پێتان ڕادەهێشت. هێزی

دەریایی فرەنسە کشایەوە بۆ ئەفریقا. ئینگلیز لێی ترسا و غافڵ گیری کرد لە بەندەری داکار و زۆری لێ ژێراو کرد. ئەگەر پێتان ئەو خائینە بایە کە دەڵێن، دەبوو هێزی چەکداری فرەنسە بە هێزی دەریاییەوە بچێتە ژێر فەرمانی دۆگۆل. دواتر وردە وردە دۆگۆل خەڵق بە دەنگییەوە چوو ئەویش بە مانەوەی ئینگلیز ئەو هەلەی بۆ هەڵکەوت دەنا نە ناوی دەبوو نە نیشان. ڕاستە دوایی دۆگۆل بووە ڕەمزی بەرگریی فرەنسە بەڵام دەبێ (هەڵوەست) لە کاتی خۆیدا هەڵسەنگێنین. خۆ کە شەڕ باری گۆڕا ئەڵمانیا ئەو بەشەی فرەنسەی داگیر کرد کە پێتان پاراستبووی، ئایا لەو داگیر کردنە چ سوود بە بەرەی دیمۆکراسی گەییشت؟ زۆر کەس هەیە لە مێژووش و لە ژیانی عادەتیشدا زەدەی حوکمی بێئینسافە. لەوانەدا مرۆی وەها هەیە ناتوانم ناویشی بهێنم چونکە وەک ئەوە دەبێ بە لای زوربەی ڕۆشنبیر، وەیا غەیری ڕۆشنبیر بۆ شەیتان بپاڕێمەوە.

مارشال پێتان کە هودنەی کرد، بەشی فەرەنسەی سەر بە «ڤیشی» کە مایەوە بێ ئیحتیلال، بوو بە لەمپەڕ نەیهێشت سپای هیتلەر بگاتە سنووری ئیسپانیا و قەراخ دەریای باشوری فەرەنسە بەسەر دەریای سپی ناوەڕاستدا، جا ئەگەر ئەمەی نەکردایە ئیسپانیا لە خۆوە دەبوو بە بەشێکی ژێر فەرمانی هیتلەر تا ئەگەر فرانکۆ بیویستبایە بێتەرەف بمێنێتەوە سپای ئیسپانیا لێی نەدەسەلماند، ئەوسا «جبل طارق» ی بنگەی هێزی دەریایی بریتانیا لە ترووکەی چاودا دەبوو بە هی ئەڵمانیا و سەرلەبەری دەریای سپی ناوەڕاست دەبوو بە دەریاچەیەکی هیتلەری و بەندەرەکانی وەک تولون و نیس و مارسیلیا دەبوونە بنگەی هێزی دەریایی ئەڵمانیا و ئیتالیا ئنجا سەرلەبەری ئەفەریقیا دەبوو بە مەیدانی تەراتێنی فیرقە پانزەرەکانی ئەڵمانیا ... میسر نەدەما... خاوەری میانە دەکەوت... هیندستان بێ پێوەندی دەمایەوە... ئەمەریکا و بەریتانیا لە ساڵی ١٩٤٣ نەیاندەتوانی شەڕ بپەڕێننەوە بۆ سەرووی ڕۆژاوای ئەفەریقیا و لەوێوەش بۆ ئیتالیا... پرۆژەی Overlord لە ساڵی ١٩٤٤ بۆ پەڕینەوە لە مانش دەوەخرا یان هەر نامومکین دەبوو... هەڵبەت ئەمانەی دەیلێم هی فنجان خوێندنەوە نییە بگرە ئاکامی بەدیهیەک، وەک ١+١=٢. ئەو غەدرەی لە پێتان کرا دواتر لە سادات کرا کە هات سینایەکی سەرۆک جەمال دۆڕاندبووی، بێ شەڕ هەمووی وەرگرتەوە. دەبوو کەسانێکی ساداتیان دانا بە خائن، خۆی و کردەوەکانی ڕەفز بکەن و سینا بدەنەوە بە ئیسرائیل و بە هێزی بازووی خۆیان جارێکی دیکە بیسەندنەوە...

شەڕ بەردەوام بوو، نرخی شتان بەرەژوور چوو. دەڵێن لە پژدەر نۆکەرێک بە ئاغاکەی گوت قەند گران بووە. ئاغاکە گوتی: دایەی وەها لێ دەکەم کلۆیانی لێ چووک دەکەمەوە. مەبەسی بوو کە ئەو کلۆ قەندەی چایەی دیشلەمەی پێ دەخواتەوە بچووکی دەکاتەوە نرخەکەی دەباتەوە جێی جارانی. بەڵام هەر هەتا ماوەیێک کلۆ چووک کردنەوە کەڵکی پێوە بوو. هێتلەرچییەکان وەها سەرگەرمی دەروێشایەتیە بێ ئاکامەکەیان بوون پێیان خۆش بوو زەهراو فڕ بکەن هەر زەعیم هێتلەر سەر بکەوێ. خورشیداغایێکی مەیلەو خزممان دەیگوت، جەمالی کوڕم گوتی ئەرێ بابە ئەتوو لە بۆ ئەوەندەت ئەڵمان خۆش دەوێن؟ پێم گوتەوە ڕۆرە (ڕۆڵـە) ئەمن لە شەڕی گەورە چوار ساران (ساڵان) لەگەر (لەگەڵ) ئەرمانان سونگیم وەشاندییە، وەڵڵاهی پێم خۆشە گوللە بەسەری دری (دڵ) توو بکەوێ نەک عەسکەرەکی ئەرمان. خوا خورشیداغا و موهەندیس جەمال عەفو بکات. ئەمما دەبوو خورشیداغا گوللەکە بۆ لای خۆی بهێنێتەوە.

لەو دەمەی قسەکەی دەکرد ئەم تێبینییەم بە دڵدا نەهات. ئەمە دەنووسم لە ڕوون کردنەوەی ئەو جەزبە حاڵ گرتووە کەف دەرکردووەی خەڵقی سادەی ڕەش و ڕووت دووچاری بووبوو. خورشیداغام خۆش دەویست. زۆر عەسران لە سەربانی مزگەوتی حاجی مەلا ئەسعەد لەگەڵی دەکەوتمە گفتوگۆ. قسەی خۆش بوو، قسەی خۆشیشی پێ بوو. جەمال لە نزیکەوە ئاشنام بوو چونکە پورزای کاک ئیسماعیلی مەلا نووری بوو کە یەکجار برادەرم بوو سەرەڕای خزمایەتی کە باوکمان ئامۆزا بوون، شیری دایکیشیم خواردبوو. جەمال هاوینان هەتا دەوری قوتابیەتیی بەسەرچوو بەینێکی لە چناروک دەهاتە ماڵی پوری کە کەپرەکانمان بە تەنیشت یەکەوە بوون، شەوانیش هەتا باوکم مابوو کاک ئیسماعیل چایەی بۆ مەجلیسی بابم تێدەکرد. خولاسە لە زۆر سەرەوە دۆست بووین. لە منداڵیمدا وەها دەبوو نیوەڕۆژم لەگەڵ ئیسماعیل و جەمال لە ماڵی خورشیداغا دەخوارد ئیتر هەرچی لە نسیبدا بایە.

کەمال برا بچووکی جەمال کە ئێمە منداڵ بووین ئەو ساوا بوو، مەودای تەمەن جودایی نەیهێشت هاوڕێی خوولیای یەک عومر بین بەڵام هەمیشە خۆشم ویستووە. چ لە منداڵیدا چ بە کامڵی نموونەی شەرم و شکۆ و ئاکاری چاک بوو. خورشیداغا هاومەشرەبێکی وەکوو خۆی هەبوو لە ئەڵمانویستیدا ئەویش فەقێ تەهای خەیات دۆستی ئێمە و خاڵی میرزای حاجی کەریم و وەکیل خەرجی باوکم لە داهاتە کەمەکەی ناو شارمان. کە بە یەکەوە لە دوو لای ڕادیۆ ئەخباری یوونس بەحرییان بۆ مێشکۆڵەی ناو ئێسکیان هەڵدەمشت و سەرکەوتنەکانی لەشکری ئەڵمانیایان بە گەنجینە دەخستەوە سەر سامانە مەوهوومەکەی سەرکەوتنەکانی پێشووتر، سەیرت دەهاتەوە کە بنیادەم چۆن هێندە ئامادەیە خۆی بە هەڵە ببات. خوا لێیان خۆش بێت.

سافیلکەیێکی(٢١) دیکە هەبوو ناوی وەستا برایم، کەرکووکی و لەوانی دیکە پیرتر بوو جارێ گرفتی مابوو لە قسەی کوردی. ئەمیان، خوای لێ خۆش بێ، سەیر و سەمەرەیێک بوو سەربەخۆ. پاپۆڕێکی تەیارەهەڵگری ئینگلیز بە ناوی (ئارک ڕۆیال) ژێراو کرا، ئەم مام برایمە دەیگوت، ئەڵمانی پاپۆڕەکی ئینگلیثی غەرق کردییە ثی هەذار کیلۆمەترە. تومەز نەیدەزانی کیلۆمەتر درێژاییە یان قورسایی (زمانیشی پس بوو).

ساڵی دووەمی خانەنشینیم کە بەشێکی لە ١٩٤٠ و بەشێکی لە ١٩٤١ بوو، خەفەتی سەرکەوتنەکانی ئەڵمان ڕووی لێ نام. شکستی ئیتالیا لە دەریای سپیی ناوەڕاست و لە ڕۆژاوای میسر کەمێکی دڵدانەوە لەگەڵدا بوو، بەڵام بایی دەیەکی ئەو سەرکەوتنەی ئەڵمانیای نەدەکرد کە توانی بە هێزی چەترباز جەزیرەی کریت بگرێ. پێشتر یۆنانی پێچابۆوە. بەڵام هیتلەر هەڵە کوشندەکەی کە لە ئاکامدا بوو بە پەتی ملی، ئەوە بوو کە لە دەمی ڕمانی فرەنسەدا، هاوینی ١٩٤٠، لێ گەڕا سپای ئینگلیز لە دانکیرکەوە بۆ بەریتانیا بپەڕێتەوە. لە سەرچاوەی ڕێک و پێکدا خوێندوومەتەوە کە هیتلەر ڕێی نەدا سپاکەی خۆی دەست بۆ ئەو ٣٤٠ هەزار سەربازەی ئینگلیز ببات کە لە بەرچاوی ئەوان خەریکی خۆ ئامادەکردنی هەڵاتنە، تەنانەت گودەریان دەڵێ زۆر بە زەحمەت توانیمان سەربازەکانمان بکێشینەوە بەرەو دواوە لە ڕووبارێک کە فەرمانی هیتلەر لە نکاو مەنعی کردین لە لێ پەڕینەوەی. دەبوو ئەو سپایە ئەسیر بکات و بێ وەخران بە چەترباز بۆ بەریتانیای بێچەک بپەڕێتەوە. وا پێ دەچێ هیتلەر نەیدەویست بەریتانیا

بشکێنێ بەڵکوو حەزی دەکرد بە برا بچووکی ئەڵمانیای لە قەڵەم بدات چونکە دیتمان بەر لەوەی هێرشیش بۆ سەر ڕوسیا ببات ڕۆدۆڵف هیسی نارد بۆ ئاشتی نانەوە لەگەڵ بەریتانیادا. هەمان ڕا لێ بوونی هێتلەر لە ئینگلیزەکان لە رووپەڕەکانی Romel papers دەخوێنیتەوە. من لەو ساڵەی تێشکانی فرەنسە بە وردی لەگەڵ هەنگاوەکانی شەڕدا دەڕۆیشتم، لەو ساوە پێم سەیر بوو بۆچی کۆمەڵێکی ٣٤٠ هەزار کەسی پەککەوتە لە ئینگلیزی شکست خواردوو ڕێی دەرباز بوونی پێ بدرێ؟

لە زستانی نێوان ١٩٤٠-١٩٤١ بۆ چەند مانگێک لەگەڵ موستەعیدەکانی مزگەوتی حاجی مەلا ئەسعەد و مزگەوتی گەورە (جمعە) خەریکی خوێندن بووم لای باوکم. (اصول الفقە) کە لە زانستە هەڵکشاوەکانی مزگەوتە، بوو بە یەکەم پلەی خوێندنم لەو بوارەدا. بەشێکی سەرەتای کتێبی (جمع الـجوامع)م خوێند. باوکم پێ خۆش بوو بەڵام بێ ئەوەی بە تاکە یەک وشە نەخوێندنی ساڵی ڕابوردووم بداتە بەر سەرزەنشت یاخود لە ڕێی دەربڕینی شادمانییەوە ئەو سەرزەنشتەی لێ بفامرێتەوە. خوێندنەکەم سێ مانگێکی خایاند. خێرا بە خێرا ڕووکاری حەز و خوازم گۆڕا، ئەوساش باوکم هەر بە ڕوحی تەشجیعەوە لەگەڵمدا بوو.

هەرای نێوان عێراق و ئینگلیز لە مایسی ١٩٤١ تەقییەوە. هەرچەند ناوی (رەشید عالی)ی بە خۆیەوە گرت، ڕاستییەکەی هەرای ئەمینی حوسەینی مفتی فەلەستین و (چوار عەقیدی زێڕین)ە ناو دەرکردووەکە بوو کە (صلاحالدین صباغ) هەرە مەشوورەکەیان بوو. کوڕێنی و سینگ دەرپەڕاندن یەکێک بوو لەو هاندەرانەی هەراکەی نایەوە بێ ئەوەی زەرەر و قازانج حیسابێکی ئەوتۆی بۆ کرابێ. چۆنیەتیی شەڕەکە و ئاکامەکەی باشترین بەڵگەی ئەم لایەنەیە.

حکومەت ویستی باوکم فەتوایێک بۆ ڕەوایی و لایەنی (جهاد)ی ئەو شەڕە دەربکات بەڵام نەیسەلماند. دەمدیت قایمقام گەلێک پتر لە عادەتی خۆی سەردانی باوکم دەکات هەر جارەش تەکلیفی فەتواکەی لەبەر دەنا بەڵام بێسوود بوو. خۆگری باوکم لەوەوە بوو کە مەرجی (جهاد) لەو شەڕەدا پەیدا نییە هەر نەبێ لەبەر ئەوەی کە پیاوانی میری چ گوێیان نەدەدایە دەستوراتی شەریعەت و چی پێی دەگوترێ (فسق) لە باودا بوو. چەند سەیرە حکومەتێکی ئیسلام بەشێکی پارەی میزانیەکەی لە ڕەسمی (عموم خانە)وە بێت کەچی لە غەمی فەتوای (جهاد) بێت.

هەندێک لە ئەفەندییە خوێندەوارەکانی ئەو سەردەمە هەلیان وەرگرت بۆ دەردانەوەی ژەهری هەناویان بە جۆرەها بێشەرمی و حەیایی کە لەگەڵ کەسانی ئەوتۆیاندا دەکرد پێڵاوەکەیان لەوان بە شەرەفتر بوو. ئەو تەرزە خوێڕووانە کە پاڵەوان پفی لەبەر دەهۆڵ و زوڕنای بەزمی بنی دنیا دەکەن و خۆیانی پێ هەڵدەدەنەوە و هەنگاوی نامەردانە بەرەوپێش هەڵدێنن، زۆر زۆر کەمترن لەو سەگەی کە حیکایەتی برا عەرەبەکان بە (کلب الحائک)ی ناو دەبات بە داخەوە... لەو بەینەدا من هاتبوومە سەر ئەو قەناعەتە کە گەڕانەوەم بۆ خوێندنی مەکتەب پێویستێکە ئاو لێڵ نەکات. باوکیشم هەر زۆری پێ خۆش بوو، تەنانەت ڕۆژێکیان دوای بڵاوبوونەوەی نیازی گەڕانەوەم بۆ مەکتەب چەند توجار و مام حاجیی ئەوسای کۆیێ بە پەرۆشەوە ئەو باسەیان لەگەڵ باوکمدا کردەوە، کە زانییان خەبەرەکە ڕاستە پرسییان ئەدی قوربان ئەو دەرس و کتێب و مینبەر و میحرابە بۆ کێ بەجێ دەهێڵێ؟ تێیاندا هەبوو بە دەم پرسیارەوە چاوی تەڕ

بوو. باوکم وەڵامێکی وەهای دانەوە، کە من کەمێکی لێ دەگێڕمەوە، بردنیەوە ناو قەپێلکی خۆیانەوە، لە ناو قسەکاندا پەنجەکانی دەستی ڕاستەی بە ستوونی خستە سەر سینگی و گوتی: من لە مەلایەتی چ قسوورم هەیە؟ خۆتان دەزانن ئێوە بۆ من چین ئەدی کوڕەکانتان بۆ مەسعوود چ دەبن؟ من لە زەمانێک ژیام، مەسعوود لە زەمانی خۆیدا دەژیت...

ئەو ڕۆژەی کۆمەڵەی ڕەشید عالی بە هەڵاتن شەڕیان براندەوە، لە نادی بووم. خەبەر لە هەندێ ئیستگە وەرگیرابوو کە بەغدا بۆتەوە هی عەبدولئیلاهـ بەڵام خەڵقەکە لە چپە چپدا بوون کەس نەیدەویست قسەکە لەوەوە دەرچێ زیاتریش لە ترسی زارهەراشیی هیتلەرپەرستەکان. کاکەی حاجی مەحموود خوای لێ خۆش بێ، گوتی: زمان گرتنی پێ ناوێ ڕەشید عالی و جەماعەتی ڕۆیشتن بۆ ئێران و ئاش بەتاڵی لێ کرا. پاش ئەمە دەرگای قسان کرایەوە. چەند کەسێک لەوانەی بە نامەردی نازییەتییان دەکرد لە نادی بوون وەک بەرازی پێکراو حەجمینیان نەبوو، نەشیان دەوێرا ڕاماڵی کەس بدەن. ئەوەی هەرە هیچ و پووچ و نامەردیان بە دەنگی بڵند گوتی، هەرچی چوو چوو، دنیا بۆوە هی جاران، بە ناموسم کەسێکی ناوم بە نازیەتی بهێنێ چی خراپە وەهای لەگەڵدا دەکەم... پەحا بنیادەم مەخلووقەکی عەجایبە، غاندی و عومەر عەبدولعەزیزیشی لێ هەڵدەکەوێت.

دوای شۆڕشی ڕەشید عالی کەوتمە گردوکۆیی بەشدار بوون لە ئیمتیحان. دوو کەسی دیکەی وەکوو من لە کۆییەیان بۆ ئەو ئیمتیحانە دەکۆشان، یەکیان محەمەد ئەمین مەعرووف ئەوی دیکە شەفیق سابیر هەرسێکمان بۆ ئیمتیحانی خاریجی چووینە هەولێر. لە پێشەوە ئەزموونێک کراین تا ئەگەر لێی دەرچووین بخرێینە ئەزموونی بەکالۆری. مامۆستا حەمەد ئەمین دەیگوت من لەم ئەزموونە دەربچم بەکالۆریم بەلاوە ئاسانە، من و مامۆستا شەفیق دەمانگوت، هەرنەبێ لە شەرمی حزوور کە مامۆستاکان دەمانناسن و لەبەر ئەو پێنج دینارەی (رسم الدخول)ی داومانە ناجیحمان دەکەن. مامۆستا ئەمین نەیسەلماند بەڵام سەهووش بوو. شەفیق و من دەرچووین. ئەمین کۆڵی نەدا، دوای چەند هەوڵێک سانەویی تەواو کرد. موعەدەلم ٧٥ بوو، لە ئینگلیزی ٩١م وەرگرتبوو بەڵام پاداشی مەعهەدی بەریتانیم بۆ نەهات چونکە تاهیری عەبدوڵلا سکۆت کە ئینگلیززادە بوو ٩٢ ی وەرگرتبوو. لە پۆلی سێیەمی ناوەندی، ساڵی ١٩٣٧، بە نومرەی ٧٥ لە ئینگلیزی کتێبی پاداشم بۆ هات.

لە سەرەتاکانی حوزەیرانی ١٩٤١ هێتلەر ڕەوی بردە سەر ستالین. ئەمەش دووەم کەرایەتیی کوشندەی هێتلەر بوو حەماقەتی ناپۆلیۆنی پێ دووبارە کردەوە. دەبوو ساڵی پێشتر بەریتانیا یەکالا بکات. هەر چونکە سیاسەتەکەشی بەرانبەر هەموو وڵاتەکانی ڕۆژهەڵاتی ئەڵمانیا سیاسەتی لە ناوبردن Annihilation بوو، دۆستایەتیی ملوێنەها دوژمنی ستالینی ڕەفز کرد چ لە رووسان چ لە رووسی سپی و ئۆکرێنەکان و گەلە بچووکەکانی دیکەی ئەو هەرێمە بێ... بە خاڵی ڕەشدا بچێت وەک چوو.

ئەو هاوینە کە دەرچووم هەر حقوقم لەبیر بوو لێی بخوێنم. نەختێک بە درەنگەوە ژوانی قبوڵ بوون و موراجەعەی حقوقم زانی. لەبەرەو کۆتاییی هاویندا چووم بۆ هەولێر. وەسیقەی دەرچوونم لە ئیدارەی سانەوی وەرگرت بردم بۆ کەرکووک کە لە لایەن مدیری مەعاریفەوە تەسدیق بکرێ. پێنج شەموویێک پاش دەوام گەییشتمە کەرکووک. بە پێی نووسینی جەریدە دەبوو ڕۆژی شەمۆ ئەوراقم بگەیەنمە حقوق،

سبەینێش جومعەیە دەوام نییە ئیتر چی بکەم؟ جەلالی خاڵە سەیدەحمەد، کە وا بزانم لە کەرکووک فەرمانێکی بە دەستەوە بوو، گوتی مدیری مەعاریف زۆر دۆستی سەید ئەحمەدی خانەقایە، هەموو عەسرێک دەچێتە لای لە خانەقا. من لە دوورەوە بە خزمەت ناوبانگی سەید گەییشتبووم، لە کۆنەوە دۆستی باوکم و قەدرزانی باپیرم بووە. عەسرێکی کاڵ لەگەڵ کاک جەلالدا چووین بۆ خانەقا. مدیری مەعاریف لە نزیک سەیدەوە دانیشتبوو. سەلامم کرد و بەرەو سەید سەرەژور چووم. لەو دەمەدا کە ویستم دەستی ماچ بکەم کاک جەلال گوتی: قوربان ئەمە فلانە. کە ناسیمی، دەک هەزار ڕەحمەت لە گۆڕی پاکت سەیدی خانەقا و ناخانەقا!! هێندەی ڕێز لێ نام و وەهای پێشکەش بە مدیری مەعاریف و دانیشتوان کردم و بە جۆرێک بەرەژووری بردم، بێ ئەوەی بزانێ بۆچی چوومەتە خزمەتی پێویست بەوە نەما ڕجاکارم بێ لای مدیر، کابرا وەها بۆم کرایەوە دەتگوت دۆستمە. پاش وتووێژێکی دۆستانە لەگەڵ مدیر کە سەید و هەموو خەڵقەکە گوێیان لێ بوو مدیر گوتی: «نشوف ماذا تعملون یا شباب الیوم». منیش بە ڕەهایی گوتم: «ننسج علی منوالکم» بە خەرەکی ئێوە دەرێسین، گوتی «ما تقدرون» گوتم «الایام بیننا». لە دوای ئەو تەرزە وتووێژە لە خۆوە گوترا بۆچی هاتووم، پرسیارەکەش مدیر کردی منیش حاڵ و باری خۆمم تێگەیاند. مدیر بێ ئەوەی ڕجای لێ بکەم لە خۆوە گوتی سبەینێ وەسیقەکەت بۆ جێبەجێ دەکەم. خۆشی سەد خۆشی. ڕاستی ئەو ئێوارەیە چەند بە بەڵێنەکەی مدیری مەعاریف خۆشحاڵ بووم پتر بەو هەموو لوتف و مەرحەمەتەی سەید گەشامەوە کە پێشتر هەر لە دوورەوە ناوبانگی مەزنایەتیی و شەرافەتیم بیستبوو. ئەو جۆری بە خێری هێنام و بە خەڵقەکەی ناساندم بەولای هەموو تەمایەکمەوە بوو.

سبەینێ لە میعاددا چووم بۆ دایەرە، مەرحوم نافذ جلال یش لەو هەلە سوودمەند بوو چونکە مدیر پیاوانە هەر دوو وەسیقەی جێبەجێ کرد. ئێوارە بە شەمەندەفەر ڕووەو بەغدا ڕۆیشتم. بەیانیەکەی ڕۆژی شەموو مەودا زۆر تەسک بوو بۆ تەواو کردنی ئیشی تەحقیقاتی جینائی و نازانم کوێی دیکەش، هیچ شارەزاییشم بە دایەرەکان نەبوو کەسیشم تێدا نە دەناسین هەتا پشتیوانێکیشم دەدۆزیەوە دەوام بەسەر دەچوو. لەو دەمەدا خوا خدری زیندەیەکی بۆ ڕەخساندم ئەو ئیشانەی لە ماوەی دوو سەعاتدا بۆ تەواو کردم. ئەو مرۆیە خوا لێ خۆشبووی شێخ حسێن کوڕی شێخ محەمەدی قازیی نەقشبەندی هەولێر کە هاوڕێی سانەویم بوو. ڕەنگە لە ئاڵقەی پێشووتر لەبیرم چووبێ باسی بکەم لەگەڵ هاوڕێکانی خوێندنم، لە موناسەبەدا دەبێ بڵێم هەروەها هادی ڕەشید چاوشلیشم لەبیر کردبوو کە دواتر بە قایمقامم دیتەوە لە قەڵادزە و لە کۆیێ هەتا بوو بە وەکیل وەزارەتی داخلیە. لە هیچ قۆناغێکدا برادەریمان کەم و کەسری نەکەوتێ یادی بە خێر بێ.

شێخ حسێن وەها بە پەرۆش بوو بۆم دەتگوت قەرزدارمە یاخود بە خاترانە لێی قبووڵ دەکەم یاریدەم بدات. ئەم گیانەی غەیرویستیم مەگەر لە جوانەمەرگ عومەر عوسمان دیتبێت. سەد هەزار ڕەحمەت لە یادی هەردوویان. ئەو ڕۆژە بە زوویی ئەوراقم گەیاندە حقوق، هەر بە ڕێنموونی حسێن. ئەوسا لە پێشەوە لیژنەیێک موقابەلەی ئەو قوتابیانەی دەکرد کە ناویان لە لیستە هەڵدەواسرا. چونکە ناوی هەولێر (اربیل) بە پێی تەرتیبی ئەبجەدی یەکەم بوو منیش لەوانەی بەسەر هەولێرەوە وەرگیرا بوون نومرەم لە هەموان پتر بوو ناوم لە لیستەدا یەکەم بوو. دەبێ بڵێم لە هەولێرەوە سفارشنامەیێکی موتەسەرریفی هەولێر،

مستەفا یەعقووبی، کە بۆ عەمیدی حقوقی نووسیبوو پێش چوونم بۆ موقابەلە گەیاندبوومە عەمید، مونیر ئەلقازی. هەرچەند دەرکەوت لزووم بە پاڵپشت نەبوو پێویستە چاکەی چاکەدار باس بکرێت.

بانگهێشتن کرام بۆ دیدەنی لەگەڵ لیژنە کە بە سەرپەرشتی عەمید خۆی بوو. لە پرسیارێکی عەمید زانیم نامەی موتەسەڕڕیفی بە چاکی خوێندۆتەوە، ئەویش کە لێی پرسیم بۆچی پێتان دەڵێن جەلیزادە. زۆر چاک لەبیرمە مامۆستایێکی میسری بە عەرەبیی نەحوی پرسی (هل تتقن الأنجليزيه؟) منیش لێی بوومە خزمی سێبەوەیهی گوتم (ألم بها بعض الشئ ولكن لا يقال انه إلمام راق). ئەو وەڵامەم بە لایانەوە گەلێک زیاد بوو لەوەی پێی ڕازی بوون. کە هاتمە دەرێ قوتابیەکان بە پەرۆشەوە حاڵ و باری موقابەلەیان پرسی منیش خۆم گرژ کرد گوتم خوا فرسەتی عەبدی خۆی بدات چتان پێ بڵێم!! وەی کە ڕوویان بزرکا و خەجلان. خێرا کەوتمە پێکەنین و گوتم (يا جماعه ماكو شي). هەوەڵ وەجبە پەنجا قوتابی وەرگیرا. دیسان ناوی من لە بەرایی هەموانەوە بوو، بەڵام خێرا بریاری وەرگرتنی پەنجا کەسی دیکە دەرچوو. چوار قوتابیش لە ساڵی پێشوو مابوونەوە پۆلەکەمان بوو بە ١٠٤ قوتابی.

من وەهام لەبیرە یوونس ڕەئووف (دڵدار) یەکێک بوو لەو چوارانە کەچی برای خۆی دەڵێ ساڵی یەکەم دەرچوو، لە ساڵی دووەم بە هۆی نەساغییەوە کەوت. هەرچی لێکدانەوەم هەیە لەگەڵ ئەمەدا ناگونجێ. جارێ من نایەتە بەر زەینم لەو ساڵەدا یوونس هاتوچۆی کولییەی نەکردبێ. کە دیتم تەنسازیی گەڕابۆوە بەڵام پێشیەوە دیار بوو لە نەساغی دەرچووە. ئەو ساڵە وەزعی ئابووری تەیار بوو چونکە (آصف)ی کاکی لە خوار بەغدا مەئمووری ڕەی بوو خەرجییەکی باشی بۆ دەنارد. ئاسەف زۆری نەبرد لێ خرا، هێندەی بە بەرەوە نەبوو من ساڵی یەکەم یوونس نەبینم، لە ساڵی دووەم بەیەکەوە لە پۆلی دووەم بە تێری و تەیاری بیبینم ئنجا لە ساڵی پۆلی سێیەممان سەغڵەتی ناگزووری ببێت. لەمەش زیاتر یوونس لە ساڵی یەکەمی خوێندنی بووبووە هاوپۆلی (جاسم العبيدى) کە لە هەوەڵ ساڵی خوێندنمەوە بووە برادەری منیش، لە یەکەم ساڵم جاسم پۆلی دووەم بوو، دیارە لە پارەوە بووبووە دۆستی دڵدار و کە دڵدار نەساغ بوو ئەو پێشی کەوتەوە بە ساڵێک. بە هەمە حاڵ باری هیچ شتێک بەوە ناگۆڕێ ئایا دڵدار کەی نەساغ بووبوو، هەر ئەوەندەیە لێکدانەوەی من تێک دەدات لەبارەی سەروبەری هەندێ وردە حیسابان وەک ئەوەی کە دەزانم زۆر زوو دڵدار منی بە (بهيه فرج الله) ناساند نەک لە ساڵی دووەمی خوێندنم.

من سەیرم بە شتێکی دیکە دێت. ببڕای ببڕای بە بیرمدا نایەت کە دڵدار لەگەڵ من قوتابی بووبێت لە ناوەندی هەولێر. مێشکم وەها سڕاوەتەوە لەم بارەوە چەندی دەکەم وێنەی دڵدارم لە ساڵەکانی خوێندنی هەولێرم نایەتەوە بەرچاو کەچی شایەد هەن لە هاوڕێی ئەو دەمەم، یەک لەوانە مامۆستا (طاهر احمد حويزى) بۆمی نووسیوە کە دڵدار لەگەڵ ئەو و مندا بەیەکەوە لە پۆلی یەکەمی قوتابخانەی ناوەندی هەولێر بووین. تومەز ساڵەها لەو قەناعەتەدا بووم کە دڵدار خوێندنی لە کەرکووک تەواو کردوە تا ئەوەی قەناعەتەکەم وێنەی هەولێری لە زەینمدا سڕیوەتەوە. ئەم دیاردەیەی سڕانەوەی وێنە وەیا گۆڕانی قسە بە شتێکی دیکە، لە کتێبێکی فرۆیددا بە ڕوونی شی کراوەتەوە و باوەڕی تەواوم پێی هەیە.

پاش دەرکەوتنی قبوڵ بوونم لە حقوق گەڕامەوە کۆیێ. ناوم لە جەریدە بە (محمود محمد الجلي) دەرچوو بوو. ئەم هەڵەیە لە مێشکی قایمقامی ئەوسای کۆیێ، حکمت زەهاوی وەها چەسپا لەبیری

بردەوە کە پێشتر بەڕاستی و دروستی ناوی دەبردم (ئەمیش نموونەی ڕاست بوونی ڕایەکەی فرۆیدە) ئیتر مەحموود ئەفەندی بەرەکەتی لەگەڵدا بێ وەک ناوی نهێنیم لە نێوان قایمقام و مندا نەقشی بەست. جەژنە داهات، قایمقام سەردانی باوکمی کرد. یەخەی گرتم بە (مەحموودەفەندی، مەحموودەفەندی). باوکم گوتی ڕۆڵە مەسعوود ناکا ببێتە مەحموود. قایمقام قسەکەی هەڵگرتەوە و گوتی مەحموودەفەندی چییەتی؟ قسەکەی قایمقام ئەم حیکایەتەم بە بیردا دێنێت:

کوڕێکی کەرکووکی قاسم ناو بوو بە معاونی پۆلیس لە پۆلیسخانەی کەرکووک. خرایە جێی عەبدولقادر ناوێک کە بەینێک بوو لەبەر دەستی مدیری پۆلیس ئیشی دەکرد. مدیر چەندێکی ئیشی بە قاسم بووبایە بانگی دەکرد عەبدولقادر، هەتا وای لێ هات وەتەنگ هات، ڕۆژێکیان چووە لای گوتی جەنابی مدیر بابی من منداڵی بۆ نەدەژیا بە نیازی ئەوەی منداڵێکی نێرینەی ببێت و نەمرێت بە خێرات و ئاهەنگ چووە سەر قەبری ئیمام قاسم. دوای ساڵێک کوڕێکی بوو کە خۆمم ناوی نا قاسم بە هەرا و مەزاد و شایی... ها بەگم هەمووی بۆ قاسم بوو کە منم. سونەتانەی هات بووە بەزم و ڕەزم خەڵک پرسی چی بووە؟ بابە سونەتانەی قاسمە کە خۆمم. ئیتر پێ بە پێ هەتاکوو نێررا مەکتەب و هەتا دەرچوو هەتا بووە موەزەف هەتا ژنی هێنا هەتا نەقلی کەرکووک بوو هەر جارە بەزم و ڕەزمی بۆ دەگیرا هەمووشی بە ناوی قاسم قاسم قاسمەوە. ئنجا قوربان من ئەو قاسمەم. مدیر نەیهێنا و نەیبرد گوتی هەزار ڕەحمەت لە گۆڕی بابت بێ، بەڕاستی پێتەوە ماندوو بووە عەبدولقادر!!

دوای وروژمی هیتلەر بۆ سەر ستالین، بە بەهانەی بەر گرتن لە پەرەستاندنی نازیزم، بەرپرسانی ڕووس و ئینگلیز لە کۆشکی ڕەزاشای تاران ڕێککەوتننامەیەکیان ئیمزا کرد لەسەر داگیرکردنی ئێران. ڕەزاشا دوورخرایەوە بۆ ئەفریقیا، محەمەد ڕەزا هاتە شوێنی. بەشی زۆری یاخود بەشێکی کوردستانی ئێران کەوتە ناو ئەو هەرێمەی ڕووسەکان لە لای باکوورەوە داگیریان کرد. خەمۆ ناوێکی مەنگوڕ هەبوو فەرمانەکەی ئەوە بوو قسەی خۆشی دەکرد، دەتگوت گۆرانیبێژە کە داوای لێ کرابایە دەستی دەکرد بە قسەی نوکتە و پێکەنین. لێیان پرسی ئێرانی چۆن هاتە بەرچاو لەو تەسلیم بوونە گورجوگۆڵەی، گوتی خەمۆی هەر سێ تەلاقی کەون بە تەنێ پترم خۆ دەگرت لە لەشکری ئێرانی. گوتیان چۆناوچۆنیت خۆ پێ دەگیرا بەرانبەر ڕووس و ئینگلیزان، گوتی هەر نەبایە خۆم دەشاردەوە هەتا دەیانگرتم سێ ڕۆژی دەویست، ڕاستیشی دەکرد.

بوونی یەکیەتی سۆڤیەت لە ئازەربایەجان و کوردستانی ئێران جودا بوو لە هی ئینگلیز. ڕێ دان بە ئازەریەکان و کوردەکان کە بە پێی لە خۆ ڕاپەرموونی قەومی بجووڵێن چ زەرەری لە سۆڤیەت نەدەدا بێ مەسرەفیش جۆرە پاکانەیێکی بۆ باوەڕە سیاسییەکەیان دەکرد بەوەدا کە یاریدەی میللەتی بێدەسەڵات دەدەن. دەریش کەوت ستالین بە تەما نەبوو خۆ بهاوێتە مەترسی و دەردی سەر لە پێناو کورد و ئازەری. لە چاوشێرکێی نێوان ستالین و قوام ئەلسەڵتەنە سەرەک وەزیرانی ئێران کە کورد و ئازەری تێدا بوون بە نرخی بریارنامەی نەوتی باکووری ئێران چ گلەییم لە ستالین نییە، خۆ وەکیلی ئەو خەڵقە نەبوو خیانەتی کردبێ، بێ مەبدەئی و قسەی ئەوتۆیش لە سیاسەتدا هەر بالۆرەی خەو لێ خستنە.

ئەو هاوینەی ١٩٤١ کە ئێرانی تێدا داگیر کرا برسییەکانی دیوی عێراق بە هەزاران هەزار ڕوویان

تێکرد تا کاروانیان گەیاندە لای تەورێز. ئەوانەی پێوەندییان پێمانەوە هەبوو وەکوو تاهیری حەمە لاڵ و پێبازۆکییەکان باسی ئەو سەفەرەیان دەگێڕایەوە. بە تێکڕایی خەڵقەکەی دیوی ئێران چ براگەورە چ میللەت، پیاوانە بە خێریان هێنابوون. تاک و تەرای خوێڕوو مەشرەب ناپیاوییان لەگەڵ هەندێک کەسدا کردبوو کە دەچێتەوە بۆ ئەو گوتەیەی دەڵێ، چەم بێ چەقەڵ نابێ. کاک تاهیر دەیگوت کە قازی محەمەد زانی ئەمن سەر بە مەلای گەورەم گەلێک حورمەتی گرتم و زۆر ڕۆژان لای خۆی دەیهێشتمەوە. ئێمە لە کۆنەوە لەگەڵ ماڵی قازی و باپیری هێمن دۆستایەتیمان هەبووە، تا ئێستاش هەندێ کاغەزی ئەو سەردەمانەمان لەلا ماون، هێندێکیان مسوەدەی باپیرمن لە وەڵامدا بۆی نووسیون، تاکێک لەوانە سپاسنامەیە لە بری «هەزار پیشەی» ی تاقمی چایە کە فەتاحی قازی وەختی خۆی بۆی ناردووە. ئێستا بەیتێکی سەرەتای کاغەزێکی هەڵبەستی فارسیم بە ناتەواوی لەبیرە بۆ «امین الاسلام» ی ناردوە کە هێمن دەیگوت باپیری خۆی بووە.

... ... امین الاسلام است

مرجع خاص و ملجأ عام است

بە داخەوە هێمنیش وەک ئەوان بوو بە یادگار.

بێگومان ناسراوەکانی دیوی کوردستانی عێراق هەر یەکەیان دۆست و ناسیاوی خۆی لە دیوی ئێران هەبووە بەڵام من ئاگاداری ئەو پێوەندییانە نیم بە جۆرێک باسیان بکەم، من پتر ئاگاداری ئەو شتەم لە خۆمەوە نزیک بوو. باری کوردستانی ئێران لە سەرەتاکانی کشانەوەی هێزی ئێران تاووتینی بۆ لای ئێمە هات.

لە سەرچاواندا دەخوێنیتەوە پارتی کوردستان چەند کەسی لە عێراقەوە نارد و لەوێ چ کرا و چۆن بوو. لە نموونەی جموجۆڵی ئەو ڕۆژانە کە دواتر خۆم سێبەرێکیم دیت لە ئێوارەی ژیانی شۆڕەسوارێکی کوردپەروەر، ئەوە بوو کە لە ساڵی ١٩٧١ بە ڕاسپاردە لە کۆڕی زانیاریی کوردەوە هەناردرام بۆ شام و سەردانی قەدری جەمیل پاشام کرد. بیرەوەریی سەفەرەکەی مهابادی کردەوە... بە نهێنی لە ڕێی کۆیەوە بە یارمەتیی کاکە زیادی حەماغا گەیشتوە. وەک دەزانم لە گەڕانەوەدا چەند مێرخاسێکی مووسڵی لە ناسیاوانی کاکە زیاد و عەلی حاجی ئەحەمەداغای هەولێر قەدری پاشایان بە بیاباندا دەرباز کردبوو.

لە پژدەر وەزعێکی سەیر دروست بوو. بەشێکی ئاغاکانی میراودەلی کۆنە داوایەکیان لە هەندێ زەوی و ئاوایی دیوی سەردەشت و سوێسنیاتی هەبوو کاتی خۆی لە بیستەکاندا ڕەزاشا زەرەری بۆ بژاردبوون. کە ڕەزاشا نەما میراودەلی قەرزی کۆنیان زیندوو کردەوە و لە ناویاندا باپیری بابەکری مەحموداغا (برازای عەباساغای مەحمووداغا) سەرۆکایەتیی ئەو داواکارانەی گرتەدەست. چالاکیەکەیان پەرەی ستاند و ناوی (قۆمیتە)ی بە خۆیەوە گرت. مڵکێکی پژدەری داوایان دەکرد بە زۆری لەبەردەستی دووکەرتی سوێسنیدا بوو، یەکیان (مەلکەڕی) ئەوی دیکە (بەرپاجی). باپیراغا دەستی لە بابەکراغا و عەباساغا ستاند هەتا وەختێکی بە بەرژەوەندی سەلیم خان و حەمەرەشیدخانی بانە لە ساڵی ١٩٤٣ هەرێمی سەردەشت بۆ شێخ لەتیفی شێخ مەحموود تەرخان کرا، شێخ لەتیف بوو بە زاوای سەلیم خان. دوو ساڵێکان لەو ناوە مایەوە هەتا بە هۆی یارمەتیی ئینگلیزەکان هێزی سپای ئێران

گەڕایەوە بۆ سەردەشت و شێخ لەتیفی لێ دەرچوو (ئەم زانیارەم لە عەولاغای پژدەری وەرگرت).

باپیراغا لە دیوی عێراق قۆمیتەی لە دەستدا بوو هەتا مەرگی عەباساغا لە ١٩٤٦ ئیتر کە مەحموودی حاجی ڕەسواغا بوو بە دەمڕاستی تایەفەی مەحمووداغا ساردایەتی کەوتە نێوان ئەو و باپیراغاوە، دواتر لە خۆوە قۆمیتە بڵاو بۆوە.

یەکێک لەو تاکانەی بۆ ماوەیەک لە دیوی کوردستانی ئێران ناوی دەرکرد گەنجێکی خەڵقی دێی سندۆڵان بوو مەشوور بوو بە عەلی گاور. کە من لە ١٩٤٠ دیتم خزمەتی تەکیە و وەتاغی شێخ حەسەن و شێخ حسێنی دەکرد بەڵام جارێ تفەنگی نەدرابوویێ هەر چونکە بزۆز و جێی نافەرمانی بوو. گەنجێکی هەڵکەوتووی بەتاقەت و چالاک و قەڵەم ڕێک و چاوشین و سوورکاڵ بوو: سینگ و شانی وەک هی ئەو عەلییەم بە کەسەوە نەدیتبوو… تفەنگچییەک بوو تاکی نەبێ… بەوبەر زێی بچووکەوە لە تەختایی ڕەنێک بەردێکی بۆری ورد لە مەودای سێسەد مەترێک دوورایی کرابوو بە نیشانە، چەندێکی نیشانە ئەنگێوەکان خەریک بوون بەردەکە نەئەنگێورا. عەلی بە شێخ حەسەنی گوت: مۆڵەتم بدە تفەنگێک بگرمە ئەو نیشانەیە ئەگەر یەک و هەل نەمئەنگاوت گوێیەکم حەڵاڵت بێ. بە ئیزنی شێخ حەسەن تفەنگێکی وەرگرت و بۆی کەوتە سەر زگ، ماڵم هەقە بە هەوەڵ گوللە وەفا بە وەعدەی کرد و بەردە بۆری بانگلۆز کرد… زۆری نەبرد کەتنێکی کرد و حەبس کرا. من لە سەفەرێکی دواترمدا دیتمەوە لە بەندیخانەی قەڵادزە بوو بەڵام فرسەتی وەرگرت و دەرباز بوو… بەینێک قاچاغ بوو مەفرەزە بە دوایدا دەگەڕا، تەنانەت من لە سندۆڵان بووم پاش عەسرێک ٢٣ سوارەی پۆلیس لە وەتاغی شێخ حەسەن دابەزین بە نامەی تەعقیبی عەلی گاور، بەڵام حورمەتی سندۆڵان ئەوەبوو کە هەر بە ڕووکەشە لە تەعقیبدا بوون، وەکوو مێوانی عادەتی لە وەتاغ مانەوە. لە ماوەی سەعات و چارەگێکدا نان و پات و پلاووگۆشت و شیرنیی بەتام و شامیان لەبەر داندرا و بەر لە ڕۆژاوا دوعاخوازییان کرد… کە ئێران لە ١٩٤١ لە لایەن ڕووس و ئینگلیزەوە داگیرکرا و دەسەڵاتی تاران لە کوردستان کۆتابوو عەلی گاور تاقمێکی ڕێک خست و دەستی دایە خۆ سەپاندن تا ناوی دەرکرد بە عەلیاغا و ترسی ڕاشکا بەسەر براگەورەکانی ئەو هەرێمەی ئەو تێیدا چالاک بوو. ڕۆژێک لە ڕۆژانی خوا عەلی بە خۆی و تاقمە چەکدارەکەیەوە بێ پەروا ڕوو لە دیوەخانەی ئاغایەکی کوردی دیوی ئێران دەکات و لێی دەبێ بە مێوان. ئاغاکە زووتر پلانێکی ڕێک خستبوو، کە عەلی و تاقمەکەی دەکەونە سەر باری حەسانەوە لەپڕ چەکدارانی ئاغاکە غافڵگیریان دەکەن و عەلی و هەموو پیاوەکانی لە دەستڕێژێکدا دەکوژن. بەمەدا داستانی ئەو کەڵەمێردە نارەحەتە بە پایان دەگات.

ئەو عەلییە لە سەرەتای جحێڵیدا گاوانی سندۆڵان دەبێ. کچێکی ئاوایی لە نۆرەی خۆیدا، نان و خۆراکی سبەینە بۆ گاوان دەبات، عەلی نامەردییەکی هەرە زلی لەگەڵ ئەو کچەدا کردبوو، ماوەیەکی درێژیش لەو ڕۆژەدا لای خۆی دەیهێڵێتەوە تا لێ تێر دەبێت. کەس و برای کچەکە خۆیان سڵ ناکەن تا ڕۆژێک دایکی عەلی دەچێتە ئاودانی تووتن، ئەوانیش بە ئاشکرا ئەو کەتنە بە دایکی عەلی دەکەن کە عەلی لەگەڵ خوشکی ئەوانی کردبوو… بەمەدا مەسەلەکە بێدەنگی لێ کرابوو. ناشزانم سەرئەنجامی کچەکە چی بوو. من ئەم باسەم دوای مەرگی عەلی لە خەڵقی سندۆڵان و بەپرس کردنیش لە خاڵەکانمەوە زانی.

بێمەوە سەر حیسابی خۆم. کاردروستایی خوێندنی بەغدام بۆ کرا (دایکم خشڵی خۆی فرۆشت) لەگەڵ تاهیری حەمە لاڵدا سەفەرم کرد. ژوورێکی بۆ ڕێک خستم لە خانی حەمە تەیباغا و حەمەد مستەفاغای حەوێزی. لە هەوەڵەوە ناوی خۆڕایی لێ هات، ساڵی دوایی بوو بە کرێ ئەمما کرێی کەم. کاک تاهیر خوا لێی خۆش بێ لەو کەرستەی بۆمی کڕی چەندی بڵێی حەسقێلی کرد، منیش شەرمە ئەبەدیەکەم زمانی دەبەستم. پارەی دانابوو لای عەبدولوەهاب قەلەمچی، ناسیاوی باوکم و دۆستی زوربەی توجاری کۆیە بە تایبەتی هی حاجی مەجیدی حاجی ئەمینی حسێنی، کە مانگانەی لێ وەرگرم ئەمما نەمدەزانی خێر و سەدەقەیە دەمداتێ یان پارەی خۆمە، چونکە کاک تاهیر، وەکوو ئینگلیز، سڕی نەدەدرکاند. خوای لێ خۆش بێ بایی نارەحەتی من بە دەست ئەو حەسقێلییەی ئەوەوە، خۆی لە ئیستیراحەتدا بوو کە چەند قرۆشێکی لێ کەم کردوومەتەوە.